

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за вересень 2020 року

ЗМІСТ

1.Спори, що виникають із сімейних правовідносин	4
1.1. Судам під час розгляду спорів про повернення батькам дитини, яка була відібрана від них без позбавлення батьківських прав, необхідно перевірити всі обставини, які можуть бути перешкодою для повернення дитини батькам, а батькам навпаки необхідно довести, що відпали перешкоди, які стали підставою для відібрання дитини.	4
1.2. Майно фізичної особи – підприємця, яке використовується для здійснення проведення підприємницької діяльності, є спільним майном подружжя за умови, що воно придбане за рахунок спільних коштів подружжя.	6
2. Спори, що виникають із житлових правовідносин	7
2.1. Чинним законодавством не передбачено обов'язку нового власника квартири сплачувати борги попередніх власників (наймачів) квартири за отримані ними раніше житлово-комунальні послуги, якщо це не передбачено договором купівлі-продажу.	7
2.2. Блокування об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку електронного ключа – індивідуального чипу власника квартири є протиправним, навіть за наявності у власника заборгованості за житлово-комунальні послуги.	9
3. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	10
3.1. Під час вирішення спору спадкоємця за заповітом, співвласника в спільній частковій власності на спадкове майно суду необхідно встановити, чи має відповідач право на обов'язкову частку, а також врахувати, що право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується конкретної частки майна.	10
3.2. Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку. Відсутність реєстрації права власності відповідно до Закону України «Про реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» не зумовлює позбавлення особи прав користування та володіння належним їй на праві власності майном.	12
3.3. Необізнаність спадкоємця про наявність заповіту, недобросовісна поведінка інших спадкоємців та нотаріуса щодо повідомлення такого спадкоємця про існування заповіту та наявність у нього спадкових прав є підставою для визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини.	14

4. Спори, що виникають із земельних правовідносин	16
4.1. Припинення орендарем господарської діяльності з безпосереднього цільового використання орендованої в орендодавця земельної ділянки та передача права оренди на неї за розподільчим балансом іншій юридичній особі без згоди орендодавця свідчить про невиконання орендарем обов'язків, передбачених статтею 25 Закону України «Про оренду землі», та умов договору оренди землі, що є підставою для його дострокового розірвання.	16
5. Спори, що виникають із дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби	18
5.1. Спір про визнання незаконними розрахунків державного виконавця щодо заборгованості зі сплати аліментів може розглядатись не лише у порядку позовного провадження, але й шляхом подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення у цивільній справі.	18
6. Спори щодо визнання правочинів дійсними/недійсними	19
6.1. Будь-які дії, вчинені без згоди іпотекодержателя після укладення договору іпотеки (наприклад, реєстрація неповнолітньої дитини в житловому будинку після укладення договору іпотеки) не є підставою для визнання такого договору недійсним з підстави невиконання вимог закону про отримання згоди органу опіки та піклування.	19
7. Спори, що виникають із відшкодування шкоди	21
7.1. Початок перебігу позовної давності для потерпілого у кримінальному провадженні за вимогами про відшкодування шкоди співпадає з моментом появи у кримінальному провадженні особи у статусі підозрюваного чи обвинуваченого. Оскільки з цього моменту у потерпілого виникає право на пред'явлення позову до конкретної особи.	21
8. Справи окремого провадження	23
8.1. Сама по собі наявність акта огляду комісії лікарів-психіатрів про ознаки психічного розладу у пацієнта, за відсутності інших належних і допустимих доказів про відповідний стан здоров'я, є недостатньою для ухвалення рішення про примусову госпіталізацію такої особи до психіатричного закладу без його усвідомлюваної згоди.	23
9. Питання процесуального права	25
9.1. Неотримання учасником справи повістки на засідання суду, в якому було ухвалене оскаржуване рішення за умови, якщо така повістка була вручена	

представникові такого учасника, не є підставою для відкриття апеляційного провадження на підставі ч. 2 ст. 358 ЦПК України (у разі спливу одного року після складення повного тексту рішення суду.	25
9.2. Цивільно-правові спори за позовом фізичної особи до приватних/ державних виконавців розглядаються за місцем проживання (перебування) цієї особи.	27
9.3. ЦК України не визначається момент переходу прав та обов'язків від юридичної особи, яка припиняється шляхом приєднання. Такий момент не може пов'язуватися із внесенням запису до державного реєстру про припинення юридичної особи, яка приєднується. При реорганізації шляхом приєднання немає значення, чи вказано в передавальному акті про правонаступництво щодо певного майна, прав чи обов'язків. Внаслідок приєднання правонаступником є лише одна особа і будь-який розподіл прав та обов'язків при такому виді реорганізації неможливий.	28
9.4. Поєднання у одному провадженні двох позовних вимог (про стягнення аліментів та визначення місця проживання дитини) не суперечить положенням процесуального закону, отже не впливає на правильність визначеної судом територіальної юрисдикції (підсудності) такої справи.	30

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

1.1. Судам під час розгляду спорів про повернення батькам дитини, яка була відібрана від них без позбавлення батьківських прав, необхідно перевірити всі обставини, які можуть бути перешкодою для повернення дитини батькам, а батькам навпаки необхідно довести, що відпали перешкоди, які стали підставою для відібрання дитини.

09 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Петрівської районної державної адміністрації Кіровоградської області як органу опіки та піклування про повернення малолітніх дітей.

Звертаючись до суду із зазначеним позовом, ОСОБА_1 вказувала, що є матір'ю малолітніх дітей: ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5. За рішенням суду у неї відібрано її дітей без позбавлення батьківських прав, стягнуто аліменти на їх утримання. Розпорядженням районної державної адміністрації дітей ОСОБА_1 передано на виховання її матері ОСОБА_2.

Суд встановив, що ОСОБА_1 веде тверезий спосіб життя, зауважень з боку медпрацівників за останні 9 місяців до неї немає. За даними медичних установ, позивач на обліку у лікаря-нарколога та лікаря-психіатра не перебуває. Водночас є висновок відповідача про недоцільність повернення малолітніх дітей матері ОСОБА_1.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено, повернено ОСОБА_1 малолітніх дітей, які були відібрані за рішенням суду, припинено стягнення аліментів з ОСОБА_1 за цим рішенням.

Верховний Суд скасував судові рішення попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до статті 170 СК України для вирішення питання про повернення дитини батькам необхідно довести, що причини, які стали підставою для відібрання дитини, відпали.

Водночас під час вирішення питання про повернення дитини на підставі наведеної статті судам необхідно перевіряти доводи сторін щодо наявності інших підстав, передбачених статтею 170 СК України, для відібрання дитини, які можуть свідчити про існування перешкод для повернення дитини її батькам (одному з батьків). У протилежному випадку створюватимуться умови для безпідставної передачі дитини її батькам та наступного вирішення питання про повторне її відібрання, що порушуватиме справедливу рівновагу між інтересами батьків та дітей.

Верховний Суд зазначив, що дитина не може бути повернена одному з батьків, коли існує загроза їй або умови проживання з цим з батьків є небезпечними для її життя, здоров'я і морального виховання.

Суд встановив, що ОСОБА_1 відвідує дитячий садочок, спілкується з вихователем про розвиток та поведінку своїх дітей. Постійно присутня на дитячих ранках. На вихідних мати забирає дитину до себе. ОСОБА_1 веде тверезий спосіб життя, зауважень з боку медпрацівників за останні 9 місяців до неї немає. Згідно із довідкою головного лікаря Комунального закладу «Петрівська центральна районна лікарня» ОСОБА_1 на обліку у лікаря-нарколога та лікаря-психіатра не перебуває.

Водночас задовольняючи позов, суди першої та апеляційної інстанцій, усупереч вимогам процесуального закону, не надали належної оцінки доводам та не оцінили надані відповідачем докази про те, що позивач не створила умов для проживання дітей та що у неї немає можливості для належного матеріального утримання дітей.

Отже, суди не здійснили повний, всебічний та об'єктивний розгляд справи, не надали оцінку наявним у справі доказам, зокрема актам обстеження умов проживання позивача, не навели мотивів їх прийняття чи відхилення, що має наслідком невстановлення фактичних обставин справи.

Постановою Верховного Суду від 09 вересня 2020 року рішення Петрівського районного суду Кіровоградської області від 22 січня 2019 року та постанову Кропивницького апеляційного суду від 04 квітня 2019 року скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2020 року у справі № 400/936/18 (провадження № 61-9444св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91614148>

1.2. Майно фізичної особи – підприємця, яке використовується для здійснення підприємницької діяльності, є спільним майном подружжя за умови, що воно придбане за рахунок спільних коштів подружжя.

02 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, поділ спільного майна подружжя та стягнення грошової компенсації вартості рівності часток у спільному майні подружжя.

Суди встановили, що, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, сторони придбали майно: два автомобіля, частину двоповерхової будівлі та земельну ділянку. Указане майно оформлено на ОСОБА_2.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що до спільного майна сторін належать частина двоповерхової будівлі, земельна ділянка, на якій вона розташована, та два автомобілі, які підлягають поділу між ними, з урахуванням принципу рівності часток подружжя, з виплатою на користь позивача грошової компенсації.

Верховний Суд погодився із таким висновком судів, зазначивши таке.

Вирішуючи спори між подружжям про майно, необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час придбання зазначеного майна. Спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були придбані чи внесені грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором чи законом.

Правовідносини щодо здійснення підприємницької діяльності фізичною особою врегульовані главою 5 ЦК України.

Згідно зі статтею 52 ЦК України фізична особа – підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення.

Отже, майно фізичної особи – підприємця (яке використовується для господарської діяльності фізичною особою – підприємцем) вважається спільним майном подружжя, як і інше майно, набуте в період шлюбу, за умови, що воно придбане за рахунок належних подружжю коштів.

Ураховуючи наведене, суди першої та апеляційної інстанцій, на підставі належним чином оцінених доказів, поданих сторонами, з урахуванням встановлених обставин і вимог, дійшли обґрунтованого висновку, що спірне майно є спільною сумісною власністю ОСОБА_1 та ОСОБА_2, оскільки сторони його набули під час шлюбу та за спільні сумісні кошти внаслідок спільної праці подружжя, й воно підлягає поділу у рівних частках, виходячи з його дійсної вартості на час розгляду справи.

Постановою Верховного Суду від 02 вересня 2020 року рішення Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області від 20 квітня 2018 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 28 листопада 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 вересня 2020 року у справі № 318/1863/17 (провадження № 61-1747св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91283232>

2. Спори, що виникають із житлових правовідносин

2.1. Чинним законодавством не передбачено обов'язку нового власника квартири сплачувати борги попередніх власників (наймачів) квартири за отримані ними раніше житлово-комунальні послуги, якщо це не передбачено договором купівлі-продажу.

01 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до комунального підприємства «Управляюча муніципальна компанія» «Центральна» Хмельницької міської ради

(далі – КП «УМК «Центральна» Хмельницької міської ради) про захист прав споживачів.

Суди встановили, що згідно з договором купівлі-продажу від 03 серпня 2018 року ОСОБА_1 є власником квартири АДРЕСА_1. Із витягу з особистого рахунку за вказаною адресою вбачається заборгованість за житлово-комунальні послуги за період до 03 серпня 2018 року.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, задовольнив позов ОСОБА_1 та зобов'язав відповідача виключити з обліку за її особовим рахунком заборгованість попередніх власників квартири за період до 03 серпня 2018 року.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення попередніх інстанцій, зазначивши таке.

Пунктом 1 частини першої статті 20 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» передбачено право споживача одержувати вчасно та відповідної якості житлово-комунальні послуги згідно із законодавством та умовами договору на надання житлово-комунальних послуг, при цьому такому праву прямо відповідає визначений пунктом 5 частини третьої статті 20 цього Закону обов'язок споживача оплачувати житлово-комунальні послуги у строки, встановлені договором або законом.

Отже, згідно із зазначеними нормами закону споживачі зобов'язані оплатити житлово-комунальні послуги, якщо вони фактично користувалися ними.

Тобто, новий власник майна не зобов'язаний повертати борги попереднього власника, якщо суд установить, що він не брав на себе обов'язку з їх сплати. Договори про надання послуг не обтяжують майна, тому за відсутності відповідної умови в договорі щодо відчуження нерухомого майна суд повинен відмовляти в задоволенні позовних вимог до нового власника, оскільки належним відповідачем є попередній власник.

Також Верховний Суд вказав на безпідставність касаційної скарги в частині незастосування судами статті 7 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», яка встановлює обов'язки співвласників багатоквартирного будинку.

Частина третя статті 7 цього закону передбачає набуття новим власником усіх обов'язків попереднього власника як співвласника у разі відчуження квартири чи нежитлового приміщення.

Тлумачення норм цієї статті дає можливість дійти висновку про те, що у цьому випадку йдеться про перехід від попереднього власника до нового власника обов'язків саме як співвласника багатоквартирного будинку, передбачених законом, а не боргів попереднього власника з оплати за житлово-комунальні послуги.

Отже, чинним законодавством не передбачено обов'язку покупця квартири сплачувати борги попередніх власників (наймачів) квартири за отримані ними раніше житлово-комунальні послуги, якщо це прямо не оговорено в договорі купівлі-продажу.

Постановою Верховного Суду від 01 вересня 2020 року рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 31 жовтня 2019 року та постанову Хмельницького апеляційного суду від 11 лютого 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2020 року у справі № 686/6276/19 (провадження № 61- 3604св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91366709>

2.2. Блокування об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку електронного ключа – індивідуального чипу власника квартири є протиправним, навіть за наявності у власника заборгованості за житлово-комунальні послуги.

31 серпня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «Нова Аркадія» (далі – ОСББ «Нова Аркадія», об'єднання) про визнання дій протиправними.

Суди встановили, що ОСОБА_1 є власником квартири, в якому діє ОСББ «Нова Аркадія». У будинку встановлена цифрова система контролю доступу, яка передбачає використання електронного ключа та забезпечує вільний прохід на територію і користування спільними приміщеннями, у тому числі ліфтами.

Із середини квітня 2017 року до травня 2017 року його електронний ключ (індивідуальний чип) було заблоковано, а розблокування відбулося після оплати заборгованості за житлово-комунальні послуги.

Задовольняючи позов, районний суд, з яким погодився й апеляційний суд, виходив із того, що блокування відповідачем електронного ключа позивача через наявність боргу за житлово-комунальні послуги є неправомірним.

Верховний Суд погодився із таким висновком судів з огляду на таке.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» основна діяльність об'єднання полягає у здійсненні функцій, що забезпечують реалізацію прав співвласників на володіння та користування спільним майном співвласників, належне утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території, сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних та інших послуг належної якості за обґрунтованими цінами та виконання ними своїх зобов'язань, пов'язаних з діяльністю об'єднання.

Договором про надання послуг з утримання будинку та прибудинкової території, який укладено між ОСОБА_1 та ОСББ «Нова Аркадія», не передбачено право виконавця (ОСББ «Нова Аркадія») на обмеження доступу споживача – ОСОБА_1 до будь-яких приміщень, які перебувають у спільному користуванні мешканців цього будинку. Не надані ОСББ «Нова Аркадія» такі права і статутом об'єднання.

Верховний Суд погодився із висновком судів про те, що електронний ключ

ОСОБА_2 не функціонував належним чином через його відключення відповідачем у зв'язку із наявністю боргу за житлово-комунальні послуги.

Встановивши факт неправомірного блокування електронного ключа – індивідуального чипу позивача ОСББ «Нова Аркадія», що створювало перешкоди ОСОБА_1 у користуванні спільним майном, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позовних вимог.

Доводам ОСББ «Нова Аркадія» про те, що воно не мало технічної можливості блокувати електронний ключ позивача надано оцінку апеляційним судом, у тому числі з урахуванням письмових пояснень представника відповідача щодо можливості відключення картки доступу.

Постановою Верховного Суду від 31 серпня 2020 року рішення Приморського районного суду м. Одеси від 06 серпня 2018 року та постанову Одеського апеляційного суду від 08 жовтня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 серпня 2020 року у справі № 522/11197/17 (провадження № 61-20602св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91314123>

3. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

3.1. Під час вирішення спору спадкоємця за заповітом, співвласника в спільній частковій власності на спадкове майно, суду необхідно встановити, чи має відповідач право на обов'язкову частку, а також врахувати, що право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується конкретної частки майна.

16 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання права власності на спадкове майно за заповітом.

Звертаючись до суду із цим позовом, ОСОБА_1 зазначив, що є сином померлого ОСОБА_3, якому належала 71/100 ідеальної частки будинку з господарськими спорудами. ОСОБА_3 склав заповіт на користь позивача, проте йому відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину у зв'язку з відсутністю оригіналу правовстановлюючого документа на спадкове майно.

Заочним рішенням суду позов ОСОБА_1 про визнання права власності на спадкове майно за заповітом задоволено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, позов задоволено частково, визнано за ОСОБА_1 право власності на 41/100 будинку з господарськими спорудами, за ОСОБА_2 – право власності на 59/100 будинковолодіння.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Апеляційний суд встановив, що за згодою співвласників житлового будинку проведено перерозподіл ідеальних часток спірного будинку. За ОСОБА_3 зареєстровано право власності на цей будинок. ОСОБА_3 подарував дочці ОСОБА_4 29/100 частин будинку з відповідною частиною господарських будівель. Також суд встановив, що ОСОБА_6 дозволено ввести до складу будинковолодіння літню кухню та переобладнати частину горища під житлове приміщення. Зазначене переобладнання горища (мезоніну) у житлові кімнати здійснювалось ОСОБА_2 за згодою іншого співвласника ОСОБА_3. За наслідками такого переобладнання змінились характеристики будинковолодіння, збільшилась житлова площа, в результаті чого проведено технічну інвентаризацію та за згодою співвласників здійснено новий розрахунок часток у будинковолодінні, згідно з яким частка ОСОБА_3 становила 41/100 частини, а ОСОБА_2 – 59/100 частин відповідно.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд вважав, що за ОСОБА_1 слід визнати право власності за заповітом на 41/100 будинковолодіння, а за ОСОБА_2 – право власності на 59/100 його частин. При цьому апеляційний суд зазначив, які саме об'єкти в натурі відповідають часткам 41/100 та 59/100.

Проте апеляційний суд не звернув уваги на те, що у справі, яка переглядається, позивач як спадкоємець за заповітом співвласника в спільній частковій власності пред'явив вимогу про визнання права на частку до відповідача (за вказівкою ОСОБА_1 відповідач є дочкою спадкодавця та має право на обов'язкову частку). Тому суду необхідно було встановити, чи прийняли сторони спадщину, чи належить ОСОБА_2 до осіб, які мають право на обов'язкову частку.

Апеляційний суд не врахував, що частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному зі співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна. Позов про визнання права на частку в праві спільної часткової власності не є вимогою про поділ майна в натурі. Тому при визнанні права на частку не здійснюється вказівка, які саме об'єкти в натурі відповідають частці в праві спільної часткової власності. Крім того, ОСОБА_2 позовних вимог про визнання права на частку не заявляла.

Постановою Верховного Суду від 16 вересня 2020 року постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 20 листопада 2019 року скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 вересня 2020 року у справі № 344/5437/17 (провадження № 61-124св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91643785>

3.2. Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку. Відсутність реєстрації права власності відповідно до Закону України «Про реєстрацію речових прав на нерухому майно та їх обтяжень» не зумовлює позбавлення особи прав користування та володіння належним їй на праві власності майном.

02 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про вселення та визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.

Суди встановили, що 15 лютого 2001 року ОСОБА_3, який діяв від імені та в інтересах ОСОБА_5 на підставі довіреності, укладений нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу, згідно з яким ОСОБА_5 придбала квартиру. Після смерті ОСОБА_5, із заявами про прийняття спадщини до державної нотаріальної контори звернувся чоловік (ОСОБА_3) та син (ОСОБА_2) померлої. Нотаріус видав свідоцтво про право власності на 1/2 частку у праві спільної сумісної власності на майно подружжя, набуте за час шлюбу, а саме на 1/2 частку квартири та свідоцтво про право на спадщину за законом на 1/4 частку вказаної квартири.

У квітні 2016 року між ОСОБА_3 та позивачем зареєстровано шлюб. ОСОБА_3 помер. Позивач в липні 2016 року звернулась до приватного нотаріуса із заявою про прийняття спадщини. Син померлого звернувся до державного нотаріуса в червні 2016 року, йому видано свідоцтво про право власності на спадщину за законом на 1/4 частку квартири після смерті його матері ОСОБА_5.

Позивач вказувала, що після смерті чоловіка відкрилась спадщина на частину спірної квартири, яку вона як дружина спадкодавця прийняла в установленій законом строк та продовжувала проживати в ній, однак 25 червня 2016 року вона не змогла потрапити до квартири, оскільки відповідач замінив замок на вхідних дверях квартири.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково. Вселено ОСОБА_1 до квартири, у іншій частині позову відмовлено.

Суди обґрунтували свої висновки тим, що позивач має право на захист свого суб'єктивного цивільного права шляхом вселення до квартири, оскільки вона як дружина спадкодавця є спадкоємцем першої черги та у строк, передбачений законом, звернулась до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини й фактично набула права на спадщину у вигляді частки спірної квартири, а відповідач чинить їй перешкоди у користуванні спадковим майном, а саме замінив замок на вхідних дверях та не надає доступу до квартири.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним свідоцтва про право власності на 1/4 частину спірної квартири, яке видане державним нотаріусом відповідачу після смерті його матері ОСОБА_5, суди виходили з того, що видачею цього свідоцтва права позивача не порушені, оскільки вона не належить до кола спадкоємців після смерті ОСОБА_5, а тому не має права на звернення до суду з вимогою про визнання вказаного свідоцтва недійсним.

У касаційній скарзі ОСОБА_2 вказував на те, що суди попередніх інстанцій незаконно відмовили йому у задоволенні клопотання про зупинення провадження у справі до набрання законної сили судовим рішенням у справі № 522/12852/16 за позовом ОСОБА_6 до ОСОБА_1 про визнання шлюбу недійсним (фіктивним), що перебуває в провадженні Приморського районного суду м. Одеси. Вказував на те, що у разі задоволення позову у вказаній справі у ОСОБА_1 не виникне права на спадкування спірної квартири.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

У справі, що переглядалась, встановлено, що ОСОБА_1 як дружина померлого ОСОБА_3 є спадкоємцем першої черги та 14 липня 2016 року звернулася до приватного нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, до складу якої входить квартира.

Згідно з частиною п'ятою статті 1268 ЦК України незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

У спадкоємця, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, права володіння та користування спадковим майном виникають з часу відкриття спадщини. Такий спадкоємець може захищати свої порушені права володіння та користування спадковим майном відповідно до глави 29 ЦК України. Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, право розпорядження нерухомим майном виникає в нього з моменту державної реєстрації цього майна (частина друга статті 1299 ЦК України).

Частиною першою статті 1297 ЦК України передбачено, що спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, зобов'язаний звернутися до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно.

Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину (частина третя статті 1296 ЦК України).

Отже, системний аналіз зазначених норм права свідчить про те, що спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку.

Проте відсутність реєстрації права власності відповідно до Закону України «Про реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» не зумовлює позбавлення особи прав користування та володіння належним їй на праві власності майном.

Задовольняючи позовні вимоги про вселення позивача у спірну квартиру, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про те, що позивач має право на захист свого суб'єктивного цивільного права шляхом вселення до спірної квартири, оскільки як спадкоємець першої черги у встановленому законом порядку прийняла спадщину, а тому з часу відкриття спадщини має право володіння та користування спадковим майном, а відповідач чинить їй перешкоди у користуванні таким майном.

Постановою Верховного Суду від 02 вересня 2020 року рішення Приморського районного суду м. Одеси від 27 вересня 2017 року та постанову Одеського апеляційного суду від 04 червня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 вересня 2020 року у справі № 522/19969/16-ц (провадження № 61-13225св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91460758>

3.3. Необізнаність спадкоємця про наявність заповіту, недобросовісна поведінка інших спадкоємців та нотаріуса щодо повідомлення такого спадкоємця про існування заповіту та наявність у нього спадкових прав є підставою для визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини.

16 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Суд встановив, що відповідачі є рідними братом та сестрою. ОСОБА_1 є сином ОСОБА_3 та племінником ОСОБА_2. ОСОБА_4 є матір'ю відповідачів і бабою ОСОБА_1. Відповідно до заповіту ОСОБА_4 заповіла належний їй житловий будинок з господарськими будівлями та земельну ділянку, на якій він розташований, ОСОБА_2 та ОСОБА_1 у рівних частинах кожному.

Після смерті ОСОБА_4 за заявою ОСОБА_3 нотаріусом заведена спадкова справа. ОСОБА_1 відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом на 1/2 частину житлового будинку та 1/2 частину земельної ділянки за тією ж адресою, оскільки він пропустив шестимісячний строк для прийняття спадщини та у зв'язку з відсутністю доказів постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено. Визначено ОСОБА_1 додатковий строк тривалістю три місяці з дня набрання рішенням суду законної сили на подання до нотаріальної контори заяви про прийняття спадщини після смерті ОСОБА_4.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

За змістом статті 1272 ЦК України поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Правила частини третьої статті 1272 ЦК України про надання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини можуть бути застосовані, якщо: у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; ці обставини суд визнав поважними.

Предметом спору у цій справі є встановлення додаткового строку для прийняття спадщини ОСОБА_1, оскільки останній після смерті своєї баби як її спадкоємець за заповітом, пропустив строк для прийняття спадщини. Позивач вказував, що він не мав права на спадщину за законом у першу чергу, не знав про існування заповіту, тому не звертався до нотаріуса з відповідною заявою протягом визначеного законом строку.

Мати позивача ОСОБА_3 під час розгляду справи підтвердила ті обставини, що у неї з сином були неприємні стосунки, тому вона не повідомляла йому про існування заповіту та наявність у нього спадкових прав щодо майна ОСОБА_4.

Відповідно до статті 63 Закону України «Про нотаріат» нотаріус або в сільських населених пунктах – посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, отримавши від спадкоємців повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язана повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме.

Для того, щоб не допустити пропуску шестимісячного строку для прийняття спадщини, нотаріус роз'яснює спадкоємцям право подачі заяви про прийняття спадщини чи про відмову від її прийняття (пункт 3.2 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5.

Отже, на нотаріуса покладено обов'язок щодо повідомлення спадкоємця про необхідність подачі заяви про прийняття спадщини за заповітом чи про відмову від її прийняття, щоб не допустити пропуску шестимісячного строку для прийняття спадщини.

Допитаний у судовому засіданні нотаріус зазначав, що позивача не було повідомлено про відкриття спадщини, наявність на його ім'я заповіту.

У вирішенні питання про поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини у такому випадку потрібно враховувати свободу заповіту як фундаментальний принцип спадкового права.

Ураховуючи обставини справи, наявність заповіту на користь позивача як спадкоємця майна ОСОБА_4, недобросовісну поведінку відповідачів та нотаріуса, а також наведені позивачем причини, які є об'єктивними та істотними труднощами, суди відповідно до частини третьої статті 1272 ЦК України дійшли обґрунтованого висновку щодо наявності підстав для визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Постановою Верховного Суду від 21 вересня 2020 року рішення Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області від 16 травня 2019 року та постанову Вінницького апеляційного суду від 04 липня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 вересня 2020 року у справі № 130/2517/18 (провадження № 61-14962св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91680615>

4. Спори, що виникають із земельних правовідносин

4.1. Припинення орендарем господарської діяльності з безпосереднього цільового використання орендованої в орендодавця земельної ділянки та передача права оренди на неї за розподільчим балансом іншій юридичній особі без згоди орендодавця свідчить про невиконання орендарем обов'язків, передбачених статтею 25 Закону України «Про оренду землі», та умов договору оренди землі, що є підставою для його дострокового розірвання.

14 вересня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до дочірнього підприємства «Умань-Агро» (далі – ДП «Умань-Агро»), приватного підприємства «Ружинський край» (далі – ПП «Ружинський край») про розірвання договору оренди землі та витребування земельної ділянки.

Звертаючись до суду із зазначеним позовом, ОСОБА_1 зазначив, що є власником земельних ділянок, які на підставі договору оренди землі перебували у користуванні ДП «Ілліч-Агро Умань» ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», правонаступником якого є ДП «Умань-Агро». Проте ДП «Умань-Агро» не використовував земельні ділянки, права та обов'язки орендаря передало СПП «Світанок плюс», яке реорганізовано у ПСП «Агрофірма «Світанок». На час звернення до суду з позовом належні ОСОБА_1 на праві власності земельні ділянки перебувають у користуванні ПП «Ружинський край» на підставі розподільчого балансу, складеного між ним і ПСП «Агрофірма «Світанок».

ДП «Умань-Агро» не виконує умов договору оренди землі, припинило господарську діяльність з безпосереднього цільового використання орендованих земельних ділянок, без її як орендодавця згоди передало права та обов'язки ПП «Ружинський край», що є порушенням умов договору.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_1 задоволено, розірвано договір оренди землі, укладений між ОСОБА_1 та ДП «Ілліч-Агро Умань» ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», та витребувано земельні ділянки у ПП «Ружинський край» та повернено ОСОБА_1.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

Орендар земельної ділянки має право самостійно господарювати на землі з дотриманням умов договору оренди землі (стаття 25 Закону України «Про оренду землі»), а орендодавець відповідно до частини першої статті 24 цього закону має право вимагати від орендаря, зокрема, використання земельної ділянки

за цільовим призначенням згідно з договором оренди; своєчасного внесення орендної плати.

Тлумачення положень цього закону дає підстави для висновку, що залучення орендарем третіх осіб до обробітки землі та оплати орендної плати орендодавцю з припиненням орендарем господарської діяльності з безпосереднього цільового використання орендованої земельної ділянки, крім передачі земельної ділянки у суборенду у випадках, передбачених договором оренди землі, виходить за межі господарської діяльності, яку може здійснювати орендар без погодження з орендодавцем.

Аналізуючи зміст правовідносин, що складаються на підставі договору оренди землі, права та обов'язки сторін цього договору, Верховний Суд дійшов висновку про те, що по суті орендар без згоди орендодавця передав право оренди землі іншому орендарю, який створений шляхом виділу з орендаря, який є стороною договору оренди землі.

Згідно з частинами першою, другою статті 109 ЦК України виділом є перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб.

Після прийняття рішення про виділ учасники юридичної особи або орган, що прийняв рішення про виділ, складають та затверджують розподільчий баланс.

Тлумачення положень законодавства свідчить про те, що виділ не є різновидом припинення або реорганізації юридичної особи, це один із способів створення нової юридичної особи, яка наділяється певним майном існуючої юридичної особи. При цьому попередня юридична особа не припиняється.

Наслідком виділу є перехід за розподільчим балансом до нової юридичної особи, що утворилася унаслідок виділу, частини майна, прав та обов'язків юридичної особи, з якої був здійснений виділ, і яка не припиняється, а продовжує функціонувати за зменшеного обсягу активів та пасивів, тобто має місце часткове правонаступництво.

Таким чином, припинення орендарем господарської діяльності з безпосереднього цільового використання орендованої в орендодавця земельної ділянки та передача права оренди на неї за розподільчим балансом іншій юридичній особі без згоди орендодавця свідчить про невиконання орендарем обов'язків, передбачених статтею 25 Закону України «Про оренду землі», та умов договору оренди землі, що є підставою для його дострокового розірвання.

Постановою Верховного Суду від 14 вересня рішення Ружинського районного суду Житомирської області від 30 жовтня 2018 року та постанову Житомирського апеляційного суду від 06 березня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 вересня 2020 року у справі № 291/1009/18 (провадження № 61-7068сво19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91786723>

5. Спори, що виникають із дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби

5.1. Спир про визнання незаконними розрахунків державного виконавця щодо заборгованості зі сплати аліментів може розглядатись не лише у порядку позовного провадження, але й шляхом подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення у цивільній справі.

09 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на дії державного виконавця Рівненського міського ВДВС Головного територіального управління юстиції у Рівненській області.

Суд встановив, що постановою державного виконавця ВДВС відкрито виконавче провадження з виконання рішення про стягнення із ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 аліментів на утримання дочки ОСОБА_3 у розмірі 1/3 частини заробітку (доходу), але не менше 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку до досягнення нею повноліття. До ВДВС надійшла заява стягувача ОСОБА_2 про здійснення перерахунку заборгованості за аліментами, стягнутими з ОСОБА_1, у зв'язку з тим, що боржник не надав інформації про місце роботи.

Державним виконавцем здійснено перерахунок заборгованості за аліментами та внесено зміни до постанови про звернення стягнення на заробітну плату боржника.

Ухвалою міського суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні скарги ОСОБА_1 на дії державного виконавця ВДВС відмовлено. При цьому суди виходили із того, що скаржник фактично не погоджується з розміром заборгованості, визначеним державним виконавцем, і між сторонами виконавчого провадження існує спір щодо розміру заборгованості зі сплати аліментів. Спір щодо визначення розміру аліментів підлягає вирішенню судом у позовному провадженні з обов'язковим залученням до розгляду справи стягувача за виконавчим листом.

Верховний Суд не погодився з таким висновком судів з огляду на таке.

Так, відповідно до статті 447 ЦПК України сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи.

Згідно з частиною восьмою статті 71 Закону України «Про виконавче провадження» спори щодо розміру заборгованості зі сплати аліментів вирішуються судом за заявою заінтересованої особи у порядку, встановленому законом.

Частиною першою статті 448 ЦПК України передбачено, що скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції.

Спір про визнання незаконними розрахунків державного виконавця щодо заборгованості зі сплати аліментів може розглядатись у порядку оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця.

Отже, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли помилкового висновку, що спір у цій справі підлягає вирішенню судом лише у порядку позовного провадження і що саме це є підставою для відмови у задоволенні скарги на дії державного виконавця.

Постановою Верховного Суду від 09 вересня 2020 року ухвалу Рівненського міського суду Рівненської області від 09 жовтня 2018 року та постанову Рівненського апеляційного суду від 13 грудня 2018 року скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2020 року у справі № 569/1662/18 (провадження № 61-1569св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91614151>

6. Спори щодо визнання правочинів дійсними/недійсними

6.1. Будь-які дії, вчинені без згоди іпотекодержателя після укладення договору іпотеки (наприклад, реєстрація неповнолітньої дитини в житловому будинку після укладення договору іпотеки) не є підставою для визнання такого договору недійсним з підстави невиконання вимог закону про отримання згоди органу опіки та піклування.

01 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Публічного акціонерного товариства «Айбокс банк» (далі – ПАТ «Айбокс банк»), ОСОБА_2, ОСОБА_3, третя особа – Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Каро В. В., про визнання договору іпотеки недійсним.

Судами встановлено, що між ПАТ «Аграрний комерційний банк», правонаступником якого є ПАТ «Айбокс банк», та ДП «Автопрокат» укладено договір про відкриття кредитної лінії.

З метою забезпечення виконання кредитного зобов'язання 26 грудня 2008 року між ПАТ «Аграрний комерційний банк» та ОСОБА_2 (мати позивача) було укладено нотаріально посвідчений договір іпотеки, за умовами якого позичальник передала в іпотеку банку житловий будинок та земельну ділянку, на якій розташований зазначений будинок.

Згідно з довідкою, виданою комунальним підприємством, на момент укладення договору іпотеки у будинку зареєстровані ОСОБА_2 та її мати.

У жовтні 2012 року заочним рішенням районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, позов ПАТ «Аграрний комерційний банк» до ОСОБА_2, про звернення стягнення на предмет іпотеки задоволено, яким звернено стягнення на предмет іпотеки для задоволення грошових вимог ПАТ «Аграрний комерційний банк» в сумі 6 492 396,92 грн та встановлено спосіб реалізації майна шляхом проведення прилюдних торгів. На підставі вказаних рішень було відкрито виконавче провадження. Заочним рішенням районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, виселено ОСОБА_2 та неповнолітню ОСОБА_1 з житлового будинку. Разом з тим у вказаному рішенні суд встановив, що неповнолітня особа була зареєстрована у спірному приміщенні після відкриття виконавчого провадження по виконанню рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки, і банк як іпотекодержатель згоди на реєстрацію ОСОБА_1 не надавав, що свідчить про порушення іпотекодавцем ОСОБА_2 укладеного сторонами іпотечного договору.

На момент укладання оспорюваного договору ОСОБА_1 була зареєстрована за місцем проживання батька.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову відмовлено. Суди дійшли висновку, що на час укладення та нотаріального посвідчення договору іпотеки від 26 грудня 2008 року малолітня ОСОБА_1 не була власником житлового будинку, який виступав предметом іпотеки, не була в ньому зареєстрована, а тому дозвіл органу опіки та піклування на вчинення такого правочину не вимагався. При цьому суд зазначив, що порушень майнових прав дитини з боку батьків не відбулося, а тому позовна вимога про визнання договору іпотеки недійсним є необґрунтованою та такою, що не підлягає задоволенню.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно зі статтею 32 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), статтею 177 Сімейного кодексу України (далі – СК України) та статтею 17 Закону України «Про охорону дитинства» (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) батьки не мають права без дозволу органу опіки і піклування укладати договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або спеціальній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати розподіл, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання.

Під час вирішення спорів щодо недійсності іпотечних договорів з підстав порушення житлових та майнових прав неповнолітніх осіб суди, зокрема, повинні виходити із того, чи мала дитина право власності на предмет іпотеки чи право користування предметом іпотеки на момент укладення договору іпотеки. Будь-які дії, вчинені без згоди іпотекодержателя після укладення договору іпотеки (наприклад, реєстрація неповнолітньої дитини в житловому будинку після укладення договору іпотеки), не є підставою для визнання такого договору недійсним із підстави невиконання вимог закону про отримання згоди органу опіки та піклування.

Установлено, що ОСОБА_1, яка була малолітньою, на час укладення договору іпотеки не мала майнових прав на будинок, який був переданий в іпотеку, та права користування вказаним будинком, була зареєстрована за місцем проживання батька.

З огляду на ці обставини суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, належним чином оцінивши докази, подані сторонами, встановивши фактичні обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, враховуючи вказані норми матеріального права, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для визнання недійсним договору іпотеки, укладеного 26 грудня 2008 року між ОСОБА_2 та ПАТ «Аграрний комерційний банк».

Постановою Верховного Суду від 01 вересня 2020 року рішення Печерського районного суду м. Києва від 06 вересня 2017 року, постанову Апеляційного суду м. Києва від 14 лютого 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 вересня 2020 року у справі № 757/60219/16-ц (провадження № 61-21139св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91283311>

7. Спори, що виникають із відшкодування шкоди

7.1. Початок перебігу позовної давності для потерпілого у кримінальному провадженні за вимогами про відшкодування шкоди співпадає з моментом появи у кримінальному провадженні особи у статусі підозрюваного чи обвинуваченого. Оскільки з цього моменту у потерпілого виникає право на пред'явлення позову до конкретної особи.

02 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про відшкодування завданих злочинном матеріальних збитків та моральної шкоди в порядку статті 128 КПК України.

Суди встановили, що ОСОБА_2, достовірно знаючи про те, що ОСОБА_1 та ОСОБА_3 домовились про купівлю-продаж квартири, що мала відбутися у нотаріальному порядку 06 грудня 2007 року, під час якої ОСОБА_1 повинен був заплатити продавцю гроші, але з поважної причини не зміг прийти до нотаріуса і цього ж дня о восьмій годині ранку на території продуктового ринку в місті Самборі передав їй, ОСОБА_2, на зберігання гроші в сумі 45 000,00 доларів США, що згідно з офіційним курсом валюти, встановленим НБУ станом на 06 грудня 2007 року, становило 227 250,00 грн. Вказані кошти відповідач привласнила зловживаючи довірою позивача, витратила їх на купівлю вказаної квартири на своє ім'я, чим спричинила ОСОБА_1 майнову шкоду в особливо великому розмірі.

Звертаючись до суду з позовом, позивач просив стягнути з відповідача на його користь 45 000,00 доларів США, що в еквіваленті становить 1 210 888,40 грн матеріальних збитків, завданих злочином. Представником відповідача в судовому засіданні заявлено клопотання про застосування строків позовної давності.

Вирішуючи спір та стягуючи з відповідача на користь позивача 1 195 241,50 грн (45 000,00 доларів США), суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, виходив із наявності правових підстав для стягнення з відповідача завданої майнової шкоди позивачу, яка встановлена вироком міськрайонного суду в травні 2014 року, який у частині визнання ОСОБА_2 винною за частиною четвертою статті 190 КК України залишений без змін ухвалою апеляційного суду. Обґрунтовуючи свою ухвалу, апеляційний суд вказав, що у цьому випадку строк позовної давності розпочав свій перебіг з часу набрання обвинувальним вироком міськрайонного суду законної сили.

Колегія суддів погодилась з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що строк позовної давності позивачем не пропущено з таких підстав.

Відповідно до частин першої, четвертої та сьомої статті 128 КПК України особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства. Особа, яка не пред'явила цивільного позову в кримінальному провадженні, а також особа, цивільний позов якої залишено без розгляду, має право пред'явити його в порядку цивільного судочинства.

Згідно з частиною другою статті 265 ЦК України, якщо суд залишив без розгляду позов, пред'явлений у кримінальному провадженні, час від дня пред'явлення позову до набрання законної сили судовим рішенням, яким позов було залишено без розгляду, не зараховується до позовної давності.

Аналіз змісту вказаних норм дає підстави для висновку про те, що початок перебігу позовної давності для потерпілого у кримінальному провадженні за вимогами про відшкодування шкоди збігається з моментом появи у кримінальному провадженні особи у статусі підозрюваного чи обвинуваченого, тобто коли у потерпілого виникає право на пред'явлення позову до конкретної особи.

З огляду на те, що перебіг позовної давності для позивача розпочався із моменту набуття відповідачем статусу підозрюваного у кримінальному провадженні, а також з урахуванням того, що цивільний позов згідно з ухвалою апеляційного суду було направлено на новий судовий розгляд у порядку цивільного судочинства у лютому 2017 року, тобто після визнання ОСОБА_2 винною у кримінальному провадженні, строк позовної давності за вимогами про

відшкодування шкоди не пропущено, тому висновок судів першої та апеляційної інстанцій про те, що позивачкою не пропущено строк позовної давності звернення до суду із цим позовом, є правильним.

Відшкодування майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, має свої особливості, які полягають у тому, що згідно зі статтею 128 КПК України цивільний позов у кримінальному провадженні може бути пред'явлено не до будь-якої особи, а виключно до підозрюваного чи обвинуваченого, що у свою чергу вказує на початок перебігу в такому випадку строку позовної давності саме з моменту повідомлення особі про підозру, тобто коли особа визначена слідчим як така, стосовно якої достатньо доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення (стаття 276 КПК України).

У цій справі спір стосувався деліктних правовідносин, відшкодування шкоди, завданої злочином, де необхідно було встановити вину, яка є однією з обов'язкових підстав цивільно-правової відповідальності, на відміну, наприклад, від відшкодування шкоди, завданої при дорожньо-транспортній пригоді, чи за незаконне засудження, де вина не є обов'язком доведення для позивача.

Постановою Верховного Суду від 02 вересня 2020 року рішення Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 03 травня 2017 року та постанову Апеляційного суду Львівської області від 24 липня 2018 року в частині позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про відшкодування завданих злочином майнових збитків залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 вересня 2020 року у справі № 452/435/17 (провадження № 61-43139св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91337828>

8. Справи окремого провадження

8.1. Сама по собі наявність акта огляду комісії лікарів-психіатрів про ознаки психічного розладу у пацієнта, за відсутності інших належних і допустимих доказів про відповідний стан здоров'я, є недостатньою для ухвалення рішення про примусову госпіталізацію такої особи до психіатричного закладу без його усвідомлюваної згоди.

10 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою Комунального закладу «Вінницька обласна психоневрологічна лікарня ім. акад. О. І. Ющенка» (далі – КЗ «Вінницька обласна психоневрологічна лікарня ім. акад. О. І. Ющенка») про госпіталізацію ОСОБА_1 у примусовому порядку без його згоди.

Суд встановив, що у супроводі дружини ОСОБА_2 та працівника поліції ОСОБА_1 був доставлений до КЗ «Вінницька обласна психоневрологічна лікарня ім. акад. О. І. Ющенка». Після огляду черговим психіатром ОСОБА_1 був

госпіталізований у відділення № 21 лікарні для обстеження та лікування у зв'язку з наявністю у нього хронічного розладу, який може призвести до негативних наслідків для його здоров'я та здоров'я оточуючих внаслідок погіршення психічного стану.

Відповідно до акта огляду комісії лікарів-психіатрів особи, що потребує госпіталізації в примусовому порядку, ОСОБА_1 виявляє ознаки психічного розладу у вигляді гострого поліморфного психотичного розладу із симптомами шизофренії. ОСОБА_1 вчиняє дії, що являють собою безпосередню небезпеку для себе та для оточуючих: не спить вночі, є агресивним до оточуючих, загрожує дружині фізичною розправою. У висновку зазначено, що ОСОБА_1 потребує примусової госпіталізації.

Рішенням міського суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні заяви відмовлено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про психіатричну допомогу» кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах та в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами України.

Зазначене положення Закону узгоджується із пунктом 5 Принципу 4 «Визначення психічної хвороби» Принципів захисту психічно хворих осіб та покращення психічної допомоги, прийнятих резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1991 року № 46/119: жодна особа або орган влади не може класифікувати індивіда як такого, що має психічну хворобу, інакше як з метою, що прямо пов'язана із психічним захворюванням або внаслідок психічного захворювання.

Особа, яка страждає на психічний розлад, може бути госпіталізована до закладу з надання психіатричної допомоги без її усвідомленої письмової згоди або без письмової згоди її законного представника, якщо її обстеження або лікування можливі лише у стаціонарних умовах, та при встановленні в особи тяжкого психічного розладу, внаслідок чого вона: вчиняє чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих, або неспроможна самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність (стаття 14 Закону України «Про психіатричну допомогу»).

Надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку шляхом її госпіталізації до психіатричного закладу у примусовому порядку розглядається як позбавлення свободи у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав і основоположних свобод з гарантіями, що передбачені цією статтею.

Однак згідно з практикою Європейського суду з прав людини щодо застосування підпункту «е» пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав і основоположних свобод особа може бути позбавлена свободи як «психічно хвора», якщо дотримано трьох мінімальних умов: по-перше, має бути достовірно доведено, що особа є психічно хворою; по-друге, психічний розлад повинен бути

такого виду або ступеня, що слугує підставою для примусового тримання у психіатричній лікарні; по-третє, обґрунтованість тривалого тримання у психіатричній лікарні залежить від стійкості відповідного захворювання.

У цій справі суди встановили, що ОСОБА_1 на обліку як психічно хвора людина не перебуває, раніше не лікувався та звернень щодо нього не було, має можливість самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує його життєдіяльність, на час розгляду справи не проявляє агресію.

Дані про поведінку ОСОБА_1 зазначені лише у заяві цивільної дружини ОСОБА_2, тому суди не встановили, що ОСОБА_1 становить небезпеку для себе і оточуючих та може завдати суттєвої шкоди своєму здоров'ю та життю чи здоров'ю інших осіб внаслідок погіршення його психічного стану.

Колегія суддів погоджується з висновком суду про те, що сама по собі наявність висновку лікарів-психіатрів про ознаки психічного розладу в ОСОБА_1, за відсутності інших належних і допустимих доказів про відповідний стан особи, є недостатньою для ухвалення рішення про примусову госпіталізацію ОСОБА_1 до психіатричного закладу без його усвідомлюваної згоди.

Постановою Верховного Суду рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 09 жовтня 2018 року та постанову Вінницького апеляційного суду від 28 грудня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 вересня 2020 року у справі № 127/25395/18 (провадження № 61-2579св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91337832>

9. Питання процесуального права

9.1. Неотримання учасником справи повістки на засідання суду, в якому було ухвалене оскаржуване рішення за умови, якщо така повістка була вручена представникові такого учасника, не є підставою для відкриття апеляційного провадження на підставі ч. 2 ст. 358 ЦПК України (у разі спливу одного року після складення повного тексту рішення суду).

02 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Україна, про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, в якому просила суд стягнути з відповідача майнову шкоду – вартість відновлювального ремонту автомобіля, та відшкодувати завдану їй моральну шкоду.

Рішенням районного суду позов задоволено.

Ухвалою апеляційного суду клопотання ОСОБА_2 про поновлення строку на апеляційне оскарження залишено без задоволення. У відкритті апеляційного

провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_2 на рішення районного суду відмовлено.

Верховний Суд залишив без змін ухвалу суду апеляційної інстанції, зазначивши таке обґрунтування.

Статтею 354 ЦПК України передбачено загальний строк апеляційного оскарження судових рішень, а також, що питання поважності пропуску строку на апеляційне оскарження досліджується у всіх наведених у ній випадках, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 ЦПК України.

Згідно із частиною другою статті 358 ЦПК України незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків:

1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки;

2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

Цей строк є преюльзивним (присічним).

Саме цією нормою права керувався суд апеляційної інстанції, зазначивши, що наведених законом виключних випадків для відкриття апеляційного провадження у справі немає.

Суд встановив, що апеляційну скаргу на рішення районного суду від 18 травня 2018 року відповідач подав 08 листопада 2019 року, тобто більше ніж через рік, одночасно з клопотанням про поновлення строку на апеляційне оскарження. При цьому в указаному клопотанні не йдеться про те, що відповідачу не було повідомлено про дату судового засідання, а лише зазначено, що йому не була направлена копія рішення суду, про яке він дізнався 08 жовтня 2019 року.

У зв'язку з цим Верховний Суд зауважив, що посилання у касаційній скарзі на інше, а саме на те, що відповідач не отримав повістки на засідання суду, в якому було ухвалено рішення, є суперечливим і не відповідає матеріалам справи, оскільки в ній міститься його розписка про отримання повістки в судове засідання на 18 травня 2018 року, в якому було ухвалено рішення суду і в якому був присутнім його представник.

Крім того, іншою нормою права, а саме частиною п'ятою статті 130 ЦПК України, передбачено, що вручення повістки представникові учасника справи вважається врученням повістки і цій особі.

Отже, правових підстав вважати, що відповідач не був повідомлений про розгляд справи, немає, а тому виключних випадків, передбачених частиною другою статті 358 ЦПК України, для відкриття апеляційного провадження у разі спливу одного року після складення повного тексту рішення суду також немає.

При цьому Верховний Суд зазначив, що вирішувати інші доводи касаційної скарги щодо поважності пропуску строку на апеляційне оскарження немає

законних підстав, оскільки ці доводи перевіряються для дотримання тридцятиденного строку на оскарження, а не присічного річного строку.

Постановою Верховного Суду від 02 вересня 2020 року ухвалу Київського апеляційного суду від 22 листопада 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 вересня 2020 року у справі № 757/15679/16-ц (провадження № 61-23310св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91366705>

9.2. Цивільно-правові спори за позовом фізичної особи до приватних/державних виконавців розглядаються за місцем проживання (перебування) цієї особи.

09 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до приватного виконавця виконавчого округу м. Києва Татарченка Владислава Геннадійовича, третя особа – ТОВ «999», про стягнення безпідставно набутих коштів.

Відкриваючи провадження у справі за позовом фізичної особи до приватного виконавця про стягнення безпідставно набутих коштів, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що справа підсудна цьому районному суду, оскільки позов пред'явлено до відповідача як до приватного виконавця, а не як до фізичної особи, а тому справа повинна розглядатися за місцем здійснення ним професійної діяльності приватного виконавця, а не за місцем його реєстрації як фізичної особи.

Верховний Суд скасував судові рішення й передав справу для розгляду до іншого районного суду за встановленою підсудністю, роз'яснивши норми ЦПК України щодо територіальної підсудності.

Підсудність справ за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача визначена у статті 27 ЦПК України.

Частиною шостою статті 187 цього Кодексу передбачено, що в разі, якщо відповідачем у позовній заяві вказана фізична особа, яка не є суб'єктом підприємницької діяльності, суд не пізніше двох днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи.

Положеннями частини дев'ятої цієї статті визначено, що, якщо за результатами отриманої судом інформації буде встановлено, що справа не підсудна цьому суду, суд надсилає справу за підсудністю в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 31 ЦПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду.

Відповідач у справі, яка переглядається, не є суб'єктом підприємницької діяльності, а є приватним виконавцем, який здійснює незалежну професійну діяльність.

Висновок судів про те, що приватний виконавець здійснює професійну діяльність, а тому позов має бути пред'явлений за місцем здійснення цієї діяльності, неправильний, а застосування апеляційним судом аналогії норм процесуального права є безпідставним.

Процесуальна помилка судів полягає у тому, що вони не розрізнили підсудність справи за скаргою на дії/рішення державного/приватного виконавця, які подаються згідно із частиною першою статті 448 ЦПК України до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції, від справи, пов'язаної з цивільно-правовим спором, а саме про відшкодування сум за нормами ЦК України.

Законом не передбачено іншого порядку подання позовів, як і не встановлено особливостей подання позовів до приватних виконавців, арбітражних керуючих, чи інших осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність.

Постановою Верховного Суду від 09 вересня 2020 року ухвалу Печерського районного суду м. Києва від 02 листопада 2018 року та постанову Київського апеляційного суду від 20 листопада 2019 року скасовано, справу передано для розгляду до Святошинського районного суду м. Києва за встановленою підсудністю.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2020 року у справі № 757/53167/18-ц (провадження № 61-22938св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91554892>

9.3. ЦК України не визначається момент переходу прав та обов'язків від юридичної особи, яка припиняється шляхом приєднання. Такий момент не може пов'язуватися із внесенням запису до державного реєстру про припинення юридичної особи, яка приєднується. При реорганізації шляхом приєднання немає значення, чи вказано в передавальному акті про правонаступництво щодо певного майна, прав чи обов'язків. Внаслідок приєднання правонаступником є лише одна особа і будь-який розподіл прав та обов'язків при такому виді реорганізації неможливий.

14 вересня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою Корольовського відділу державної виконавчої служби м. Житомира Головного територіального управління юстиції у Житомирській області (далі – Корольовський ВДВС м. Житомира ГТУЮ у Житомирській області) про заміну сторони виконавчого провадження.

Ухвалою районного суду заяву Корольовського ВДВС м. Житомира ГТУЮ у Житомирській області) про заміну боржника у виконавчому провадженні, який

вибув – ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій», на його правонаступника – Житомирський державний технологічний університет.

Скасовуючи ухвалу районного суду, апеляційний суд виходив із того, що за інформацією з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій» з реєстру не виключено, воно перебуває у стані припинення, тому висновок суду першої інстанції про те, що мало місце вибуття боржника і наявні підстави для застосування положень частини першої статті 442 ЦПК України, є помилковим. Наказ Міністерства освіти і науки України про припинення підприємства шляхом приєднання до університету таких правових наслідків не створює.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду з таким висновком апеляційного суду не погодився і зазначив таке.

Відповідно до статті 82 ЦК України на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом.

Об'єднана палата врахувала, що державне підприємство не має достатньої інституційної та операційної незалежності від держави. Саме держава прийняла рішення про приєднання підприємства до Університету та не реалізовувала це рішення протягом значного періоду часу. Рішення суду про стягнення коштів з ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій» на користь стягувача не виконується більше трьох років.

Згідно з частинами першою та п'ятою статті 104 ЦК України юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників. Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.

Відповідно до статті 442 ЦПК України у разі вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження суд замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником.

У статтях 104 і 107 ЦК України не визначається момент переходу прав та обов'язків від юридичної особи, яка припиняється шляхом приєднання. Такий момент не може пов'язуватися із внесенням запису до державного реєстру про припинення юридичної особи, яка приєднується. При реорганізації шляхом приєднання немає значення, чи вказано в передавальному акті про правонаступництво щодо певного майна, прав чи обов'язків. Внаслідок приєднання правонаступником є лише одна особа і будь-який розподіл прав та обов'язків при такому виді реорганізації неможливий.

З урахуванням того, що згідно з наказом Міністерства освіти і науки України про припинення державного підприємства шляхом реорганізації Університет є правонаступником усього майна, всіх прав та обов'язків цього підприємства

та не пов'язується з державною реєстрацією припинення підприємства, датою виникнення універсального правонаступництва Університету щодо ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій», який припиняється шляхом приєднання, слід вважати дату видання наказу, з якої він є правонаступником ДП.

Постановою Верховного Суду від 14 вересня 2020 року постанову Житомирського апеляційного суду від 05 серпня 2019 року скасовано, ухвалу Корольовського районного суду м. Житомира від 02 квітня 2019 року залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 вересня 2020 року у справі № 296/443/16 (провадження № 61-16634сво19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91571871>

9.4. Поєднання в одному провадженні двох позовних вимог (про стягнення аліментів та визначення місця проживання дитини) не суперечить положенням процесуального закону, отже, не впливає на правильність визначеної судом територіальної юрисдикції (підсудності) такої справи.

11 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини та стягнення аліментів.

Суди установили, що в червні 2017 року за рішенням районного суду розірвано шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, у якому народився син ОСОБА_3. Після розлучення сторін у справі син спочатку залишився проживати з матір'ю, з 20 березня 2019 року дитина проживає разом із батьком.

Позов ОСОБА_1 про визначення місця проживання дитини та стягнення аліментів подано до суду у травні 2019 року. Зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання позивача є квартира, що територіально належить до Першотравневого району м. Чернівці.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, визначено місце проживання дитини з батьком. Стягнуто з відповідача на користь позивача аліменти на утримання та виховання неповнолітньої дитини до його повноліття у розмірі 1 100,00 грн, але не менше 50 % прожиткового мінімуму.

У касаційній скарзі ОСОБА_2 вказував на те, що суди першої та апеляційної інстанцій не врахували те, що справу розглянуто з порушенням правил підсудності, а саме в частині позовних вимог щодо визначення місця проживання дитини, вважав, що позов повинен розглядатися за місцем реєстрації відповідача.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до частини першої статті 27 ЦПК України позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом.

Згідно з частиною першою статті 28 ЦПК України позови про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, про визнання батьківства відповідача, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.

Тлумачення статей 27, 28 ЦПК України свідчить, що підсудність за вибором позивача (альтернативна підсудність) – це така підсудність, при якій позивачеві надається право за своїм вибором пред'явити позов в один з декількох вказаних у законі судів. Разом із тим правила альтернативної підсудності не позбавляють позивача права звернутися із позовом за правилами загальної підсудності (стаття 27 ЦПК України), оскільки позивач має право на вибір між кількома судами, яким згідно з цією статтею підсудна справа, за винятком виключної підсудності, встановленої статтею 30 цього Кодексу (частина шістнадцята статті 28 ЦПК України).

Суди першої та апеляційної інстанцій правильно виходили з того, що позов подано до суду за місцем проживання позивача відповідно до положень частини першої статті 28 ЦПК України, оскільки на час звернення із позовом дитина проживала разом із позивачем, тому вимоги про стягнення аліментів могли розглядатись за правилами альтернативної підсудності, тобто і за місцем проживання позивача. Поєднання в одному провадженні із вимогою про стягнення аліментів вимоги про визначення місця проживання дитини не суперечить положенням процесуального закону, отже, не впливає на правильність визначеної судом територіальної юрисдикції (підсудності) цієї справи.

З огляду на викладене, доводи касаційної скарги про те, що справу розглянуто з порушенням правил підсудності, а саме в частині позовних вимог щодо визначення місця проживання дитини, не заслуговують на увагу, оскільки на час звернення до суду дитина проживала з позивачем, тому при поєднанні в одному позові кількох вимог, одна з яких підлягає розгляду за правилами загальної підсудності, а інша – за правилами альтернативної підсудності, справа за такими вимогами може бути розглянута за правилами альтернативної підсудності у суді за вибором позивача.

Постановою Верховного Суду від 11 вересня 2020 року рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 18 грудня 2019 року та постанову Чернівецького апеляційного суду від 12 березня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 вересня 2020 року у справі № 725/2910/19 (провадження № 61-8546св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91466347>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень 2020 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2020. 31 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua